

Nieuwe gouverneur Tung Chee-hwa krijgt hels karwei aan besturen Hongkong

'IJzeren Dame' kruist degens met autoritaire leider

Het enige waar de ruim zes miljoen inwoners van Hongkong aan de vooravond van de machtsoverdracht aan China nog zeker van kunnen zijn - behoudens dat een mens sterfelijk is, is dat ze een onzekere toekomst tegemoet gaan. Na bijna dertien jaren van voorbereiding, die vooral gekenmerkt zijn door geruzie tussen het koloniale bewind in Londen en zijn communistische tegenvoeter in Peking, zal vanaf 1 juli het 'een land, twee systemen'-beginsel aan een praktijkproef worden onderworpen.

Op papier betekent dit principe dat Hongkong weer onderdeel zal gaan uitmaken van de Chinese natie, maar nog vijftig jaar zelfstandig zijn kapitalistische en democratische levenswijze en alles dat daarbij hoort zal mogen behouden. Tegelijkertijd zal China communistisch geregeerd blijven. De vraag die de Hongkongers vooral bezighoudt is of de communistische leiders in Peking zich al die tijd voldoende kunnen beheersen om het 156 jaar door de Britten geregeerde gebied, zijn eigen gang te laten gaan. De signalen die de afgelopen maanden zijn afgegeven, hebben opnieuw de nodige twijfel gezaaid over een goede afloop.

Degene die geacht wordt met autoriteit een dam op te werpen tegen de pogingen tot beïnvloeding vanuit het Chinese moederland is de voormalige scheepsmagnaat Tung Chee-hwa (60). De in Shanghai geboren zakenman is in de weinig benijdenswaardige positie beland als eerste gouverneur in het postkoloniale tijdperk leiding te moeten geven aan de Speciale Administratieve Zone (SAR) van de Volksrepubliek. Hij zal handig moeten weten te laveren tussen het afgesproken zelfbestuur voor Hongkong en het nationale belang dat Peking hecht aan de welvarende duizend vierkante kilometer in het zuiden van het land.

Dat zal een hels karwei worden voor de politiek onervaren Tung die volgens ingewijden een jaar geleden nog geen enkele politieke ambitie had en zelfs niet erg in politiek geïnteresseerd was. Om te beginnen heeft hij de schijn tegen zich waar het gaat om zijn onafhankelijkheid van Peking. Het is inmiddels een publiek geheim dat de top van de Chinese communistische partij druk op hem heeft uitgeoefend zich kandidaat te stellen. Dat heeft hij slechts op het allerlaatste moment gedaan. Afgelopen december gaf een Selectie Comité - van vierhonderd door Peking politiek correct bevonden Hongkongers - aan hem de voorkeur boven drie anderen.

Tung Chee-hwa die onder meer in Engeland en de Verenigde Staten heeft gestudeerd, had weinig keuze toen een beroep op hem werd gedaan de Chinese natie te dienen. Begin 1986 toen zijn scheepvaartbedrijf, Oriënt Overseas, op het punt stond failliet te gaan, heeft immers een groep Chinese banken en staatsbedrijven hem met een lening van 120 miljoen dollar van de ondergang gered. Die schuld werd weliswaar volledig afbetaald, maar volgens de traditionele, confuciaanse denkwijze waarvan Tung de hedendaagse verpersoonlijking lijkt, bleef tegenover de geldschieters een morele verplichting bestaan. Hij kon dus onmogelijk 'nee' zeggen tegen Peking.

De inkomende gouverneur heeft zich verder hoogst onpopulair gemaakt in Hongkong door zich een ferme voorstander te tonen van de afschaffing van de gekozen Wetgevende Raad, Hongkongs parlement. Deze zal op 1 juli worden vervangen door een tijdelijke raad die eind vorig jaar via een volledig door Peking geregisseerd proces is bemand. Daarna heeft de aartsconservatieve Tung de aanpassing van verschillende wetten verdedigd die erop neerkomen dat de burgerlijke vrijheden, zoals vrijheid van meningsuiting en het houden van demonstraties, worden ingesnoerd. 'Hongkong moet niet een basis worden China te destabiliseren', echode hij in de discussies herhaaldelijk de Chinese leiders wier obsessie voor orde en stabiliteit hij deelt.

Peking is bang dat Hongkong zich zal ontwikkelen tot een uitvalsbasis van subversievelingen die bijvoorbeeld zouden strijden voor een onafhankelijke Tibet of Taiwan en daardoor de Chinese staatsveiligheid en soevereiniteit in gevaar zouden brengen. 'Er zijn elementen in Hongkong die niet

willen dat het beginsel van 'een land, twee systemen' een succes wordt', aldus Tung. Waarschijnlijk zou het publiek zich niet zo druk maken als de regels duidelijk zouden zijn en niemand zich zorgen hoefde te maken over de vraag of je na het uitspreken van een toespraak met kritiek op het bestuur kunt worden gearresteerd als oproerkraaijer.

Waar de politiek mondig geworden Hongkongers ook een probleem mee hebben, is dat Tung zich in alles beroept op 'Aziatische normen en waarden' waarbij de nadruk ligt op verplichtingen aan de gemeenschap en niet op de individuele rechten. Ook zijn volgen van de regels van de eeuwenoude Chinese wijze, Confucius, voor wie totale gehoorzaamheid aan het overheidsgezag op de eerste plaats kwam, vormen voor velen ergerniswekkende leidraad. Typisch is onder meer dat de autoritaire Singaporese staatsman Lee Kuan-yew door Tung wordt genoemd als zijn grote voorbeeld. De bevolking van Hongkong is echter, zeker na het bloedig legeringrijpen in de studentendemonstraties in Peking in 1989, aanzienlijk minder gezeglijk geworden. Meer nog, Hongkongers willen invloed hebben op de beslissingen die bestuurders nemen over hun levensomstandigheden en leefmilieu. En, van de zakenman Tung is bekend dat hij een voorliefde heeft voor onderhandelen en afspraken maken in achterkamertjes.

De moeilijkheden voor Tung Chee-hwa zijn niet beperkt tot zijn relatie met de gewone burgers en de democratisch gezinde politici en activisten in Hongkong. In de afgelopen weken is duidelijk geworden dat zelfs binnen het bestuur de verschillende opvattingen en persoonlijkheden al tot fricties hebben geleid. Het beste voorbeeld is nota bene de nummer twee in de bestuurlijke hiërarchie in de SAR, mevrouw Anson Chan. Zij staat als Algemeen Secretaris aan het hoofd van het ambtenarenapparaat en heeft in wezen de dagelijkse leiding over 'Hongkong'. Chan, die een carrière van 35 jaar bij de overheid achter de rug heeft, behoudt onder Tung dezelfde functie waarin zij in 1993 door de laatste Britse gouverneur, Chris Patten, is benoemd. Ook de meeste andere zogenaamde 'beleidssecretarissen' zullen aanblijven.

'Een mens wordt niet grootgebracht om overal 'ja' op te zeggen en slaafs te volgen. Integendeel, je wordt opgevoed om overal vraagtekens achter te plaatsen', gaf mevrouw Chan eerder deze maand haar kijk op de samenleving in een opzienbarend interview met het Amerikaanse weekblad Newsweek. Ze zei daarin verder dat ze zelf ook heilig gelooft in Aziatische waarden, zoals respect voor ouderen en verplichtingen tegenover familieleden en de gemeenschap. 'Maar er zijn ook andere dingen waar de gemeenschap zich om bekommert. Wij zijn gewend aan vrijheden en mensenrechten. Daar hechten wij ook aan. Je kunt de klok niet terugdraaien', verklaarde de vrouw die bestempeld is als 'het geweten van Hongkong'.

Het laat zich raden dat haar ideeën over leiding geven en besturen haaks staan op die van haar nieuwe baas van wie zij desondanks zegt: 'C.H. Tung is een man met wie ik kan werken. Hij is een wellevend mens en hij en zijn vrouw zijn goede vrienden.' Chan staat met haar maatschappelijke opvattingen die zij vaker in het openbaar uitspreekt dichterbij het Hongkong van vandaag dan de ex-zakenman. In het kort komt het er op neer dat in het 'een land, twee systemen'- beginsel Tung de nadruk legt op het eerste en zijn nummer twee op het laatste. Dat wordt ook duidelijk in de visies op de rol van de ambtenaren bij het besturen van Hongkong.

Topambtenaar Chan die na een vlucht uit Shanghai als kind op een katholieke nonnenschool haar eerste lessen in morele waarden en westerse etiquette ontving, verdedigt dat het ambtenarenapparaat in feite de peiler is waarop Hongkong rust. De beleidssecretarissen, met mevrouw Chan aan het hoofd, formuleren het beleid. De gouverneur en de leden van zijn Uitvoerende Raad zijn meer toezichhouders en politieke functionarissen. Zo is het in het Britse tijdperk gegroeid maar het idee van een soort van onafhankelijke overheidsdienst past in het geheel niet in de overtuiging van de 'bovenmeesters' in Peking dat de man aan de top volledige controle moet hebben over zijn ondergeschikten en onderdanen. Tung heeft kennelijk de geheime opdracht samen met de Uitvoerende Raad het beleid te gaan maken en de ambtenaren te beperken tot het uitvoeren van het beleid.

Dat moet voor Anson Chan een belangrijke overweging zijn geweest minder dan een maand voor de machtsoverdracht openhartig haar standpunten met nadruk te ventileren. Ze heeft daarmee onrust veroorzaakt, maar ook duidelijk gemaakt wat zich achter de schermen aan het afspeelen is in een

dreigende verchinezing van de administratie. 'Als er een besluit ligt dan zijn ambtenaren verplicht dit uit te voeren, maar er zijn zaken die om principes gaan en die je voor je geweten niet kunt aanvaarden. Als dat vaak gebeurt zul je je op een gegeven moment moeten afvragen 'blijf ik?' of 'ga ik weg?'. Ik denk dat de meeste mensen die mij kennen wel weten wat mijn antwoord zal zijn', waarschuwde Chan - die in navolging van de vroegere Britse premier Thatcher tot 'IJzeren Dame van Hongkong' is gebombardeerd.

Het opstappen van Anson Chan die geldt als een kanarie in de mijnschacht, zou niet alleen Hongkong doen wankelen maar ook het voortbestaan van het communistische regime in China ernstig bedreigen. Een succesvol Hongkong is immers de enige hoop in Peking om in de toekomst een vreedzame hereniging met Taiwan te bewerkstelligen. Het verspelen van land is voor leiders van China altijd de nekslag geweest. 'Het is dus in China's nationaal belang Hongkong zichzelf te laten besturen', verklaart Tung Chee-hwa herhaaldelijk om te bewijzen dat de wereld rustig kan gaan slapen, maar op de een of andere manier klinkt het niet overtuigend en blijft iedereen op het randje van zijn stoel zitten.

©1997 Yvonne van der Heijden